

"Mina olen tõeline viinapuu..."

Allegooriline motiiv 15. sajandi
vormiplaadil Pirita kloostrist*

Helen Bome

Artikkel käsitleb kahe miniatuurreljeefi fragmente, mis pärinevad Pirita kloostrist Tallinna lähedal. Need Kesk-Reinimaal valmistatud reljeefid on ainsad säilinud näited hiliskeskaegsetest keraamilistest vormiplaatidest Eestis. Ühel neist on kujutatud Kristuse kui viinapuu motiivi (Jh 15), mille ikonograafiat ja tähendust vaadeldakse kloostris birgitiinliku vaimsuse ja tollase harduselu kontekstis. Tehakse kindlaks ka teise plaadi seni teadmata jäänud teema. Arutletakse vormiplaatide valikuprintsiibi ja kasutusvõimaluste üle.

1975.–1976. aastal leiti Pirita kloostris varemetest arheoloogilistel väljakaevamistel kahe keraamilise vormiplaadi katkendid.¹ Need on seni ainsad Eestist avastatud näited keskaegses Euroopas levinud väiksemõõtmelistest reljeefvormidest, mida kasutati nii kiriklike kui ka ilmalike piltkujutiste paljundamiseks erinevates materjalides. Siinmail erandlikud on ka reljeefide kunstiline kvaliteet ja motiivivalik. Piritalt leitud vormide ikonograafiat ja funktsiooni on varem käsitlenud Villem Raam², Jaan Tamm³ ja Aldur Vunk⁴. Käesoleva artikli eesmärgiks on vaadelda vormiplaate Pirita kloostris harduselu ja birgitiinide vaimsuse kontekstis, täpsustada neil kujutatud tõlgendusi ja täiendada seniseid oletusi nende otstarbe kohta.

Keskaegsed keraamilised paljundusvormid pole haruldased, ent seoses kasvava huviga varem kunstiajaloolaste poolt ebaoluliseks ja väheväärtuslikuks peetud "tarbekunsti" vastu on just viimastel aastakümnetel neile enam tähelepanu pööratud. Matriitsi eeskujuks oli puu- või vasegravüüritehnikas graafiline leht. Selle järgi valmistati kivist või puust positiivkujutis, millest võeti savist negatiivjäljend. Jäljend põletati ja saadi vormiplaat, millega oli võimalik teha mitmesugustest materjalidest positiivkujutisi.⁵ Vorme valmistati eelkõige Saksamaal ja Madalmaades. Motiivid valiti võimalikult universaalsete, et tagada vormide laiem levik ehk müügiõudu. Sakraalsete motiivide kõrval esineb ka profaanseid motiive, mis pärinevad antiikmü-

* Täna Tallinna Linnamuuseumi teadurit Aino Leppa, TLÜ Ajaloo Instituudi teadurit Erki Russowit ja preester Ain Peetrus Leetmat abi eest selle artikli kirjutamisel.

- 1 J. Tamm, Pirita kloostrivaremete 1975. a. arheoloogiliste kaevamiste leiuainese teaduslik analüüs. Käsitöö Muinsuskaitseameti arhiivis. Tallinn, 1976; J. Tamm, Pirita kloostrivaremete 1976. a. arheoloogiliste kaevamiste leiuainese teaduslik analüüs. Käsitöö Muinsuskaitseameti arhiivis. Tallinn, 1977. Vormiplaadid asuvad Tallinna Linnamuuseumis.
- 2 V. Raam, Kaks fragmentaarset vormiplaati Pirita kloostrist. – Töid kunstiteaduse ja -kriitika alalt. Artiklite kogumik 3. Tallinn: Kunst, 1980, lk. 65–77.
- 3 V. Raam, J. Tamm, Pirita klooster. Ehitus- ja uurimislugu. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2005; J. Tamm, Eesti keskaegsed kloostrid. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2002.
- 4 A. Vunk, Palverännakud 15. sajandi linlaste elus Eesti kirjalike ja arheoloogiliste allikate valguses. – Vana Tallinn XIII (XVII). Modus vivendi. Tallinn: Estopol, 2002, lk. 191–204; A. Vunk, Jeesus läks maal kõndimaie. Ristisõjad ja palverännakud Eesti keskajal. Tallinn: Argo, 2005.
- 5 E. Ring, Maria in hortus conclusus. Ein Tonmodell des 15. Jahrhunderts aus einer Kloake in Lüneburg. – Archäologie des Mittelalters und Bauforschung im Hanseraum. Eine Festschrift für Günter P. Fehring. Hrsg. M. Gläser. Rostock: Reich, 1993, lk. 495.

toloogiast, kirjandusest ja rahvapärimestest.⁶

Kahest Pirita vormiplaadist esimene (ill. 1) leiti 1975. aastal kloostri põhjaseina taga asunud nunnade klausuuri idatiivast. Tihedast peenekoelisest heledast savist põletatud paljundusvormi fragmentidest taastati kolmveerand plaadist. Ümmargusse plaati on süvendatud negatiivkujutis miniatuurse reljeefi reprodutseerimiseks. Plaadi läbimõõt on 14,7–14,8 cm (reljeef 13 cm), paksus 1,8 cm. Paljundusvorm pärineb arvatavasti Kesk-Reinimaalt ja on stiilikriitiliselt dateeritud 15. sajandi algusesse.⁷

Piritalt leitud matriitsil kujutatud motiiv kordub väikeste erinevustega vormiplaadil Mainzis⁸ (15. sajand, läbimõõt 14 cm). Sama motiiviga matriitsi abil on valmistatud jäljend Berliinis⁹ (15. sajand, läbimõõt 12,2 cm), Kesk-Reinimaalt pärinev värvitud kipsreljeef¹⁰ (u. 1435, läbimõõt koos raamistusega 21,6 cm) ja reljeefmedaljon aastaarvu 1593 kandval pronksnõul¹¹ Frankfurdis Maini ääres. Jäljendeid kohtab ka kirikukelladel Tüüringi Kranichfeldis, Nöda bei Erfurdis, Kärntenis ja Ausserteichenis.¹²

Ikonograafia ja piiblikontekst

Pirita vormiplaadil kujutatud kompositsiooni kirjeldamisel lähtun selle positiivis kipsjäljendist (ill. 2). Hävinud osade taastamisel olen kasutanud sama motiiviga vormiplaadi abi. Sõõrja kompositsiooni keskmes on ristilöödud Kristus, risti all seisavad mees- ja naisfiguur. Ent tegemist pole tavalise Kulgata-stseeniga, mida Pirita nunnadki oma sörmusel kandsid.¹³ Niuderätiga Kristus on kolme naelaga risti löödud T- või Y-kujulisele okslikule viinapuutüvele, mille keerduvatest väätidest ja kobaratest moodustunud medaljonides on kujutatud kaheteistkümne apostli büsti. Kummagi ristihaara alla on paigutatud kuus apostlit, kelle pilgud on suuna-

tud keskele ja üles, ristilöödu näole. Kristuse pea kohal hõljub Püha Vaimu tuvi. Kristuse parema käe kohal on rulluvate otstega tekstilint sõnadega *ego sum vit[is] vera vos [palmites]* ("Mina olen tõeline viinapuu, teie [olete oksad]..." – Jh 15: 1 ja 15: 5¹⁴), vasemal käel *CPS STS illustrat* ("Kristus Püha valgustab"). Kristuse pea on langetatud ja ta vaatab alla oma paremale käele, kus habemik mees kõplaga maad kobestab. Tolle sõlega kinnitatud pikk mantel laseb aimata, et tegemist pole mitte talupojaga. Paljad labalad identifitseerivad ta piiblitegelasena. Tema pilk on suunatud üles ristilöödule. Kõrvalolev tekstilint selgitab: *[pater] vmificat* ("[isa] elustab"¹⁵). Ristilöödu vasemal käel on pealiniku ja pika kleidiga naisfiguur, kelle pilk on langetatud ja kes valab sangaga

6 R. Neu-Kock, Eine "Bilderbäcker"-Werkstatt des Spätmittelalters an der Goldgasse in Köln. – Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters 1993, Jg. 21, lk. 18.

7 V. Raam, Kaks fragmentaarset vormiplaati..., lk. 68.

8 W. v. Bode, W. F. Volbach, Mittelrheinische Ton- und Steinmodel aus der ersten Hälfte des XV. Jahrhunderts. – Jahrbuch der königlich-preussischen Kunstsammlungen 1918, Bd. 39, lk. 94, 129, kat. nr. 38, tahvel IV:6.

9 Berlin, Kunstgewerbemuseum, Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz, vt. H. Kürth, Kunst der Model. Leipzig: Edition Leipzig, 1981, lk. 10–11, ill. 8.

10 http://www.exoticindianart.com/artimages/truevine_art.jpg

11 *Mörzer*, signeeritud KLEMENT MARQVARTSEN ANNO 1593, Frankfurt am Main, Historisches Museum. Vt. H. Kürth, Kunst der Model, lk. 10–11, ill. 10.

12 H. Kürth, Kunst der Model, lk. 11.

13 V. Raam, J. Tamm, Pirita klooster, lk. 60–61.

14 Siin ja edaspidi tsiteeritud väljaande järgi: Piibel. Vana Testament. Apokrüüfid. Uus Testament. Tallinn: Eesti Piibliselts, 1999.

15 *vmificat* ehk *umificat* võib tähendada ka 'niisutab', mis on viinud oletuseni, et tekst võib olla vahetuses kõrvaloleva figuuri juurde kuuluva tekstiga. Plaadile kirjutatud sõna on võimalik lugeda ka *vivificat* – 'elustab'. Vt. V. Raam, Kaks fragmentaarset vormiplaati..., lk. 66 ja märkus 7. Samas on seda kompositsiooni kirjeldades tõlgitud *vmificat* = *humificat* 'niisutab' asemel 'elustab', vt. H. Kürth, Kunst der Model, lk. 11.

kannust vett viinapuu juurtele. Kõrvaloleval tekstilindil seisab: *maria fecu[n]dat* ("Maarja viljastab"). Maapind on tähistatud rohumätaste ja kolme õielehega lilledega; tekstilintide vahekohtades leidub kuue õielehega roose; taevas risti kohal on kaetud kuueharuliste tähtedega. Kompositsiooni ümbritseb ümarvöödist ja süvarihvast koosnev profiilfriis.

Vormiplaadil ei ole kujutatud Jeesuse Kristuse ristilöömist mitte ajaloolise sündmuse meenutusena, vaid allegoorilise stseenina. Kompositsiooni ülaosa tekstid annavad ka võtme stseeni tõlgendamiseks, selleks on Johannese evangeeliumi 15. peatüki alguslõik: "Mina olen tõeline viinapuu ja mu Isa on aednik. Iga oksa minu küljes, mis ei kannu vilja, lõikab ta ära, ja igauhte, mis kannab vilja, ta puhastab, et see kannaks rohkem vilja. Teie olete juba puhtad sõna tõttu, mida ma teile olen rääkinud. Jääge minusse, ja mina jään teisse. Nii nagu oks ei suuda kanda vilja omaette, kui ta ei jää viinapuu külge, nõnda ka teie, kui te ei jää minu külge. Mina olen viinapuu, teie olete oksad. Kes jääb minusse ja mina temasse, see kannab palju vilja, sest minust lahus ei suuda te midagi teha."

Tavapärasel Kolgata stseenis seisaksid risti all leinavad Neitsi Maarja ja evangelist Johannes. Võib-olla just seetõttu on ka Pirita plaadi meesfiguuri peetud Johanneseks,¹⁶ kuigi seda evangelisti kujutatakse traditsiooniliselt pikkade lokkis juustega habemetu noorukina. Teised eesti uurijad on teda siiski tõlgendanud Püha Joosepina.¹⁷ Võimalik, et siin on tegemist kasutatud kirjanduse mõjuga,¹⁸ võimalik, et ei süvenetud stseeni aluseks olevasse piiblikesti. Nimelt on seal kirjas Isa suure algustähga (*et Pater meus agricola est*), viidates Jeesuse taevasele, mitte maisele isale! Võimalik, et uurijaid desorienteeris ka Pirita plaadi meesfiguuri ainult osaliselt säilinud aupaiste. Neitsi Maarjal on liht-

ne, kaunistusteta aupaiste, ent habemiku meesfiguuri, nagu ka ristilöödu ja kõrgustes hõljuva tuvi päid ümbritseb liiliakujuliste harustega ristinimbus. Seega on tegemist Kolmainsusega – Isa, Poja ja Püha Vaimuga. Kõplaja kõigekõrgemast staatusest annab tunnistust ka tema asetamine Jumalaemast etemale kohale, Kristuse paremale käele (Kolgata-stseenis on Maarja paremal käel), samuti mehe silmside ristilööduga (erinevalt Maarja langetatud pilgust). Võrdlusmaterjal on kõplaja ristinimbus säilinud ja figuur on ka identifitseeritud Jumal-Isana.¹⁹

Harduspilt on eelkõige 14. ja 15. sajandi saksa kunstis levinud pilditüüp, kus kristlike ikonograafilisi kompositsioone on kujutatud lihtsustatult, valides eelkõige neid teemasid ja aspekte, mis vaatajas samastumist, kaasaelamist ja kaastunnet äratavad. Need just eraviisilises palveelus kasutatud kujutised olid valdavalt plastilised.²⁰ Ka keraamilisi vormiplaate ja nende abil valmistatud pilte on võimalik selles taustsüsteemis vaadelda, ja seda on 15. sajandil Kesk-Reinimaal valmistatud vormiplaatide puhul ka tehtud. Kui üldiselt oli harduspiltide puhul Kristuse passiooni kujutamine levinud, siis hardusemetena kasutatud keraamilise pisiplastika ja vormiplaatide puhul on täheldatud, et ristilöömist ja valumehe motiivi välditi.²¹ Ent Pirita vormiplaadil kujutatud kompositsioon

16 J. Tamm, Pirita kloostrivaremete 1975. a...., lk. 25; J. Tamm, Eesti keskaegsed kloostriid, lk. 110.

17 V. Raam, Kaks fragmentaarset vormiplaati..., lk. 67; V. Raam, J. Tamm, Pirita klooster, lk. 60; A. Vunk, Jeesus läks maal kõndimaie, lk. 345–347.

18 W. v. Bode, W. F. Volbach, Mittelrheinische Ton- und Steinmodel..., lk. 129, kat. nr. 38.

19 H. Kürth, Kunst der Model, lk. 10–11.

20 A. Reinle, Andachtsbild. – Lexikon des Mittelalters. Bd. 1. Aachen bis Bettelorden. München, Zürich: Artemis, 1980, lk. 582–583.

21 R. Neu-Kock, Eine "Bilderbäcker"-Werkstatt..., lk. 18.

kuulub nende seas teemaderingi, mis visuaalseerivad 14. sajandi lõpu müstikute ideesid. See keerukas ikonograafiline skeem väljendab lunastusallegooriat ja "Kiriku rajamist".²² Pilditüüpi on nimetatud ka "Lunastuse Viinapuus".²³

Pirita vormiplaadil on ühendatud mitmeid kristliku ikonograafia motiive – ristilöömine, elupuu ja viinapuu. Elupuu esineb tihti koos eluvee motiiviga, mis kristlikus sümbolikas toetub vanatestamentlikele (1Ms 2: 9) ja apokalüptilistele (Ilm 22: 2) kujunditele. Need pole mitte üksnes kaotatud ja taasleitava paradisi sümbolid, vaid viitavad ka Kristuse lunastavale ohvrisurmale. Risti või krutsifiksi ühendamine elupuu ehk *arbor vitae* motiiviga võis võtta erinevaid vorme. Neist ühe kujutustüübi, ristipuu ehk *arbor crucis*'e puhul kujutatakse risti, millele Kristus on naelutatud, tõelise puuna. Selle tüübi teke ja levik alates 14. sajandist on seotud kannatusmüstikaga. Püha Bonaventura, Meister Eckharti, Johannes Tauleri ja Heinrich Seuse nägemustes ja kirjutistes krutsifiks lehtib, õitseb ja kannab vilja. Hiljem kujuneb valdavaks ristipuu kujutamine viinapuuna. Viinapuu on Vanas Testamendis märk oodatud messiaanliku ajastu saabumisest (Mi 4: 4, Sk 3: 10, Ps 80: 9j.) ja Kiriku võrdkuju (Jh 15). Hiliskeskajal lisandub ohvrisurma ja euharistia-sakramendi tähendusvarjund.²⁴ Kristuse ütlusest "Mina olen tõeline viinapuu" ja selle edasiarendustest hümnides ja liturgias on inspireeritud ka kujutustüüp Kristusest troonimas viinapuul (ortodoksi kunstis) või ristilööduna viinapuule (katoliku traditsioonis), mille oksteks on apostlid.²⁵

Pirita vormiplaadil kujutatud Jumal-Isa ebaväärikana näiv kõplamistegevus, mis põhjustas meesfiguuri eksliku seostamise Püha Joosepiga kui füüsilise töö kaitsepühakuga,²⁶ põhineb kujundil Johannese evangeeliumist, "mu Isa on aednik". See motiiv seondub oma-

korda psalmides kirjeldatud Jehoovaga kui viinamäe rajaja ja hoidjaga. Viinamäe all on mõeldud valitud rahvast, vanatestamentlikus tähenduses juute ja uustestamentlikus tähenduses kristlaskonda ehk Kirikut.

Viinapuu kastmise kujund esineb Jesajal, tõsi küll, kastjaks on Jehoova, mitte Neitsi Maarja nagu Pirita vormiplaadi kompositsioonis: "Selsamal päeval öeldakse: "Tore viinamägi, laulge sellest vastastikku!" Mina, Issand, olen selle valvur, ma kastan seda igal hetkel, ma valvan öösel ja päeval, et sellele kahju ei tehtaks. [...] Tulevasil päevil juurdub Jaakob, Iisrael õitseb ning haljendab ja maailm on täis vilja." (Js 27: 2–6.) Pauluse esimeses kirjas korintlastele on istutaja ja kastja erinevad isikud, ent juttu pole enam viinamäe harimisest ehk valitud rahva, juutide saatusest, vaid kristliku kiriku kasvatamisest ja inimestest kui Jumala kaastöölised: "Nõnda siis ei ole midagi see, kes istutab, ega see, kes kastab, vaid Jumal, kes kasvatab. Istutaja ja kastja teevad sama tööd, aga kumbki saab oma palga vastavalt oma vaevanägemisele. Sest Jumala kaastöölised oleme meie; Jumala põllumaa, Jumala hoone olete teie. Mulle antud Jumala armu järgi olen ma kui tark hooneehitaja rajanud aluse, aga teine ehitab sellele. Igaüks vaadaku siis, kuidas ta ehitab! Jah, teist alust ei saa keegi rajada selle kõrvale, mis on juba olemas – see on Jeesus Kristus." (1Kr 3: 7–11.)

22 W. v. Bode, W. F. Volbach, Mittelrheinische Ton- und Steinmodel..., lk. 94, 129.

23 H. Kürth, Kunst der Model, lk. 10–11.

24 G. Schiller, Ikonographie der christlichen Kunst. Bd. 2. Gütersloh: Gütersloher Verlag, 1968, lk. 145–147; G. Heinz-Mohr, Lexikon der Symbole. Bilder und Zeichen der christlichen Kunst. München: Dietrichs, 1992, lk. 45–48.

25 G. Heinz-Mohr, Lexikon der Symbole, lk. 303.

26 V. Raam, Kaks fragmentaarset vormiplaati..., lk. 67; A. Vunk, Jeesus läks maal kõndimaie, lk. 346–347.

Viinapuu Püha Birgitta ilmutustes

Rootsi Püha Birgitta (1302–1373, mälestuspäev 23. juuli, kanoniseerimispäev 7. oktoober) sai 1346. aastal ilmutuse, milles Kristus tegi talle ülesandeks rajada uus vaimulik ordu ja andis ka reegli, mille järgi selle liikmed elama hakkavad. Pühima Päästja Ordu, *Ordo Sanctissimi Salvatoris*²⁷ sai paavstliku kinnituse aastal 1370. Birgitiinide ordureegli, *Regula Salvatoris*'e teksti algus- ja lõpposa toetuvad piibellikku päritolu viinamäe- ja viinapuusümboolikale. Ilmutuses Birgittale võrdleb Kristus ennast kuningaga, kes istutas häid viinapuuaeda, mis pikka aega kandsid head vilja. Need viinapuuaiad on varasemad vaimulikud ordud ja kloostrid. Ent nüüd on viinapuuaedade müürid varisenud, valvurid magavad ja vargad tungivad sisse; hiired närvivad puujuuri, võsud kuhtuvad kuivusest ja tuul rebib marjakobarad maha ning need tallatakse jalge alla. Et aga veinist puudust ei tuleks, istutab Kristus endale uue viinapuuaiad. Ta ütleb Birgittale, et ta istutab enesele uue viinamäe, viinapuuvõrseid tuuakse sinna ja need juurduvad. Seal istutatakse maapinda tema sõnade istikud ja tema ise, Jumal, väetab neid oma armuga. Sinna saadab ta valvurid, kes ei maga, ja selle ümber ehitab ta oma armastuse müüri. Sinna istutatud hea tahte juuri ei uurista kuradi kiusatused. Viinapuud sirutavad heategude oksad laiali ja vaga andumuse võsud saavad rõõmuks paljudele. Järgnevad Kristuse manitsused Birgittale, et ta oleks viinamäge rajades tugev ja püsiv, valmis ja valvel, ustav ja hoolikas. Viinapuid tuleb targasti õigesse kohta istutada ning neid hoole ja armastusega kaitseda.²⁸ Teksti sissejuhatuses kasutatud "uue viinamäe" kujundi juurde pöörduakse lõpp-sõnas tagasi, korrates taas selle rajamise põhjust ja manitsedes seda hoidma.²⁹

Püha Birgitta ikonograafias leidub 1480.

aastatel Augsburgis trükitud puulõigetel kasutatud pilditüüp,³⁰ mis on omataoliste hulgas mõõdetelt ja keerukuselt kõige suurejoonelisem. Kompositsiooni teemaks on "Birgitta annab ordureegli", pühak kui ordu asutaja ja birgitiinide kloostrirajaja. Triptühho-nina vormistatud pildi keskmes istub pühak kirjutuspuldi taga, laialisirutatud kätes kaks koodeksit ja puldil kolmas. Birgitta vasakus käes olev avatud raamat on paigutatud maapinnast kasvava viinapuu kohale. Isak Collijn märgib vaid, et viinapuu on pühaku paremal käel kujutatud palverändurisaua vasteks.³¹ Ent kuna maastikku ei ole markeeritud, siis võib oletada, et viinapuu on sümboolse tähendusega ja viitab Birgittale ilmutatud reeglis leiduvale viinapuusümboolikale.³²

Piiblitekstidest inspireeritud viinamäe kujunditele lisab Birgitta ka viiteid Neitsi Maarjale ja Jeesuse lunastavale verele. Tõenäoliselt 1350. aastal sai Birgitta ilmutuse, mis on pealkirjastatud "Varisevast kirikuhoonest" (*Den fallfärdiga kyrkobyggnaden*), kus kaas-aegse usu lohutust olukorrast kõneldes võrdleb Jumalaema seda esialgu sakraalehitisega, aga seejärel viinamäega: "Need, kes

27 Ordu nimekujust vt. Ruth Rajamaa artikkel siinsamas.

28 Heliga Birgitta, Uppenbarelsen. Stockholm: Atlantis, 2004, lk. 221–222.

29 Heliga Birgitta, Uppenbarelsen, lk. 229–230.

30 I. Collijn, *Iconographia Birgittina typographica: Birgitta och Katherina i medeltida bildtryck*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, Fasc. 2, 1918, lk. 51–56, tahvlid XIII ja XVI. Säilinud on kokku viis näidet.

31 I. Collijn, *Iconographia Birgittina typographica*, lk. 51.

32 Seda oletust võib kinnitada Elsloo meistri puuskulptuur aastast u. 1510 Udenis (Holland), mis kujutab Püha Birgittat orduasutajana raamatu, palverändurisaua ja viinapuuaga. Kuju käed koos atribuutidega on nüüdseks murdunud (<http://www.museumvoorreligieuzekunst.nl/Abdij.html>), ent need on veel alles reprod. raamatus Den Heliga Birgitta, Himmelska Uppenbarelsen I. Malmö: Allhem, 1957.

1.

Vormiplaat viinapuu motiiviga Pirita kloostrist
Tallinna Linnamuseum
Foto Helen Bome

Ceramic mould with an allegorical vine tree from Pirita convent
Tallinn City Museum
Photo by Helen Bome

2.

Jäljend vormiplaadist viinapuu motiiviga
Tallinna Linnamuuseum
Foto Helen Bome

Casting from a ceramic mould with an allegorical vine tree
Tallinn City Museum
Photo by Helen Bome

3.

Vormiplaadi katke Pirita kloostrist
Tallinna Linnamuseum
Foto Muinsuskaitseamet

Fragment of a ceramic mould from Pirita convent
Tallinn City Museum
Photo: National Heritage Board

4.

Vormiplaat Püha Hubertuse imega
Saksa Rahvusmuuseum
Joonis Kersti Siitan

Ceramic mould with St. Hubertus
Germanisches Nationalmuseum
Drawing by Kersti Siitan

soovivad taasrajada õnnistatud viinapuuaeda, mille Jumal on ise istutanud ja kastnud oma verega, ent kes usuvad ennast selleks ebasobivad olevat, neile inimestele tulen mina, Taeva Kuninganna, koos kõigi taevavägedega appi. Me juurime üles mädanenud juured ja viskame kuivanud puud tulle, ning istutame nende asemele viljakad taimed.” Kirikusviinamäel vajavad uuendamist kaks asja – alandlikkus ja jumalik armastus.³³ Birgitta nimetab uut ordu ”viinamäeks Meie Eman-da [Neitsi Maarja] auks, kus Jumala sõbrad, mehed ja naised, koos töötama hakkavad”.³⁴

Püha Birgitta ilmutused on küllastunud piibliallusioonidest ning viinamägi ja viinapuuaed esinevad siin mitmesugustes kontekstides.³⁵ Jumal on kui eluallikas (Ps 37: 10, Jh 4: 14) ja viinapuu (Jh 15: 1jj.), temast hoovab headus nagu voolav allikavesi, nagu magusus hüvast viinapuust. Ka Neitsi Maarjat kirjeldab ta allika (Ül 4: 12jj.) ja viinapuuna (Srk 24: 20), aga samuti lunastavat ihuvilja kandva elupuuna (Õp 3: 18). Maarja elu ja tema osa inimkonna lunastuses on kui suur, õitsev ja viljakandev puu, mille juured on viljakaimas pinnases, kus kasvavad mitmesugused taimed, lilled, marjad jne. Maarja on kui lunastusele kaasaaitav ja seda ettevalmistav maapind, ”heade tegude pinna”.³⁶ See motiiv kordub, kui Birgitta võrdleb patriarh Aabrahami viinamäe hoidjaga ja Neitsi Maarjat ürdiaia aednikuga. Aabraham valvab ustavalt viinamäge, mille Jehoova on talle usaldanud; tema poeg Iisak on viinapuuväät, millest võrsus esimese lepingu rahvas kui suur viinamägi. Sellel viinamäel kasvab eriti kaunis puu, mille magusaid vilju peremees soovib maitsta ja mille varjus puhata. See voorustepuu on Maarja. Nii seostub Iisraeli rahva tütar Ülemlaulu pruudi ja igavese Tarkusega. Veel on Birgitta kirjeldanud Neitsi Maarjat maailma ürdiaednikuna ja halastuse emana. Maarja valvab hool-

salt Uue Lepingu noori puid, seob üles longuvajunud väate ja piirab väljakasvanud oksi. Sealt edasi seostub Neitsi Maarja juba *Regula Salvatoris*’es kirjeldatud ”uue jumalarahva tütreaga”, kes uue viinamäe eest hoolt kannab – ehk siis Püha Birgitta endaga.³⁷

Birgitiinide ordureegli kohaselt oli oluline osa kloostrielus aial. Taimedel oli eelkõige meditsiiniline väärtus ja religioosne tähendus, ent neid kasutati ka toiduvalmistamisel ja kaitseks kurjade jõudude eest, lisaks veel silmarõõmuna. Vadstena kloostris oli puudeaed (*trädgård*) ja ürdiaed (*örtagård*), ent Birgittal oli kavas rajada ka rohtaed (*gräs-gård*), rohune ala puude varjus õitsvate taimedega, kus õed võiksid vabas õhus jalutada ja mõtiskleda. Birgitta nimetas seda tseremooniat ”Neitsi Maarja aiaks”.³⁸

Pruudimüstikal oli oluline osa pühaku ilmutustes, ja Birgitta samastus oma vaimus apokalüptilise *sponsa*’ga, Talle pruudiga (Ilm 22: 17). Kristuse pruut jagab Vaimu kaasabil inimestele eluvett, Birgitta on kanal, mille kaudu voolavad Püha Vaimu ilmutused. Sõnum, mida ta rahvale edastab, on otsekui janu kustutav ja tugevdav jook.³⁹ Kas see võrd-

33 Heliga Birgitta, Uppenbarelsen, lk. 112.

34 http://www.sanctabirgitta.com/underniva/fakta/fakta_visa.asp?Id=230

35 K. E. Børresen, Birgitta’s Godlanguage: Exemplary Intention, Inapplicable Content. – Birgitta, hendes værk og hendes klostre i Norden/Birgitta, Her Works, and Her Five Abbeys in the Nordic Countries. Red. T. Nyberg. Odense: Odense Universitetsforlag, 1991, lk. 21–72; H. Koch, Lignelses-, symbol- og billedsprog hos Birgitta. Visdommens efterfølgelse som Imitatio Christi et Mariae. – Birgitta, hendes værk og hendes klostre i Norden/ Birgitta, Her Works, and Her Five Abbeys in the Nordic Countries, lk. 471–489.

36 H. Koch, Lignelses-, symbol- og billedsprog hos Birgitta, lk. 477, 478, 483.

37 H. Koch, Lignelses-, symbol- og billedsprog hos Birgitta, lk. 488.

38 http://www.sanctabirgitta.com/underniva/klostermusum/artikel_visa.asp?Id=611

39 K. E. Børresen, Birgitta’s Godlanguage..., lk. 25.

kuju pühakule osaks saanud ilmutustest, millega ta püüdis kindlustada kõikuma lõõnud Kirikut ja kinnitada kristlaste usku, võis seostuda Pirita vormiplaadil kujutatud veekannu hoidva Jumalaemaga, kes nii hoolikalt kasab viinapuu juuri?

Püha Birgitta vaimsus oli tugevasti mõjutatud frantsisklaste traditsioonist. Kaks tema pihiisadest olid frantsisklased, ta suhtles orduga ka oma Roomas viibimise ajal. On teada, et Birgitta kasutas tihti palvetamisel 13. sajandi frantsisklasest Pühale Bonaventurale omistatud "Mõtisklusi Kristuse elust" (*Meditationes vitae Christi*).⁴⁰ Bonaventura teoste hulka loetakse ka "Elupuu" (*Lignum vitae*) Kristuse elu teemal ja "Müstiline viinapuu" (*Vitis mystica*) Kristuse kannatustest, kus leidub mõtisklus Johannese evangeeliumi 15. peatüki algussõnadest. Viimati mainitud teose materjal ringles hiljem jutlusekogumikes. Nende meditatsioonidega olid tuttavad nii jutlustekuulajad kui eriti need, kellel oli frantsisklasest pihiisa. Bonaventura jaoks sümboliseerib viinapuu harimine inimelu katsumusi ja kiusatusi, mis Jeesusele osaks said, viinapuu kasvamine ja viljakandmine aga lunastavat euharistiaohvrit.⁴¹

Pühale Birgittale on omistatud palveteseria, mis legendi kohaselt ilmutati talle Pauluse kirikus Roomas 1350. aastal. Need viisteist palvet kujunesid 15. sajandil rahvalikuks devotsiooniks ja on kasutusel tänapäevani. Palvetest viimane keskendub Jeesuse kannatustele ristil ja tema lunastavale ohvriverele, paludes tal vastu võtta palvetaja hing tolle surmatunnil. Palve algab sõnadega: "Oh, Jeesus, tõeline ja viljakas viinapuu!"⁴²

Pole raske kujutleda, millised mõtted võisid läbi käia Pirita vormiplaadi abil valmistatud harduspildi vaatleja peast. Euharistia vein ja Jumala uskumatuna näiv arm patuse inimkonna vastu; kristlik kirik, selle rajamine, hoidmine ja kasvatamine; Neitsi Maarja,

Püha Birgitta ja iga birgitiini õde, alandlikult ja kohusetundlikult oma elu puu eest hoolt kandmas.

Veel üks vormiplaat

Pirita kloostrist leiti 1976. aastal veel ühe vormiplaadi katke (ill. 3), mõõtudega 7,8 x 4,0 cm. On oletatud, et plaat pärineb samast töökojast kust esimesena leitud vormgi ja et ka seda kasutati juba kloostrikiriku pühitsemise ajal 1436. aastal.⁴³ Plaat on küll valmistatud veidi tumedamast savist.⁴⁴

Et plaadist on säilinud vaid katke, on uurijad selle ikonograafia üle kõvasti pead murdnud. Säilinud plaadiosal on näha tugevat loomarinda ja jalgu – nelja kolmeküünelist käppa, neist esimene tõstetud – ning sakmelisi kaarjooni, mis lõpevad ümaraotsaliselt ja on asetatud üksteisega paralleelselt. Taustaks on kolmeõieleheliste lillede ja rohututtidega tähistatud maapind, mida piirab nõõritaoline profiilfriis. Tegemist on sõõrja plaadi allservaga. Esmapilgul oletati, et plaadil on kujutatud metslooma, hunti, aga võib-olla ka koera, ning peadega allapoole pööratud viljakõrsi. "Jääb mulje, nagu seisaks metsloom püsti viljavihu või haki najal."⁴⁵ Ent kujutatule

40 H. Roelvink, Andlig släktskap mellan Franciskus och Birgitta. – Heliga Birgitta – budskapet och förebilden: föredrag vid jubileumssymposiet i Vadstena 3–7 oktober 1991. Red. A. Hårdelin, M. Lindgren. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1993, lk. 99–122.

41 A. Sand, Vision, devotion, and difficulty in the psalter hours "of Yolande of Soissons". – The Art Bulletin 2005, Vol. 87 (1), lk. 17–18.

42 S. Borgehammar, Birgittaliteraturen genom tiderna. – Kyrkohistorisk årskrift 2003. Red. A. Jarlert. Uppsala: Svenska kyrkohistoriska föreningen, 2003, lk. 35–54 (http://www.heligabirgitta.se/hb/boner/15boner/15bon_15bon.htm).

43 V. Raam, Kaks fragmentaarset vormiplaati..., lk. 70–71; J. Tamm, Eesti keskaegsed kloostrid, lk. 110.

44 J. Tamm, Pirita kloostrivaremete 1976. a...., lk. 51.

45 J. Tamm, Pirita kloostrivaremete 1976. a...., lk. 51.

kristlikust ikonograafiast vastet otsides leiti, et viljavihuga sobiks paremini kaslane – lõvi või panter. "Ilmselt on ka sellel vormil esitatud kompositsioon olnud seotud uuestestamentlike allegooriate ning sümbolitega. Viljapeadega sobiks hästi panter, keda keskajal peeti kõige elava ning viljaka sümboliks...."⁴⁶ Hiljem on kujutatud loomas nähtud ka lõvi ja arvatud seda sümboliseerivat evangelist Markust või Kristust.⁴⁷

Õnneks leidub Piritalt leitud plaadikatkele täpne vaste Nürnbergis, Saksa Rahvusmuuseumis (ill. 4).⁴⁸ See tervena säilinud vormiplaat on valmistatud Kesk-Reini alal ja dateeritud umbes 1440. aastasse. Siit selgub ka tervikkompositsioon – stseen Püha Hubertuse elust. Ilmneb, et kujutatud loom on ikkagi koer, nagu esialgu arvatud, ent looma kõrval pole hoopiski mitte viljavihk, vaid põlvitava pühaku rüü voldid! Piritalt leitud katke murdekohas aimatav piklik ese on aga mehe vööil rippuv pistoda.

Püha Hubertus (u. 665–727, mälestuspäev 3. november) pidas hiliskeskajase legendi kohaselt jõuka aadlimehena Suurel Reedel jahti, ent tabatud valge isahirve sarvede vahel nägi ta krutsifiksi ja kuulis Kristuse häält, mis käskis tal oma elu muuta. Seda stseeni ongi vormiplaadil kujutatud: keskel põlvitav aadlik, käed imetluses tõstetud, tema selja taga ratsahobune ja taamal paistmas tema loss ja valdused, eespool aga kolmest jahikoerast piiratud isahirv krutsifiksiga, millele pühak oma pilgu on kinnitanud. Hubertus, keda selles stseenis on juba kujutatud pühaku aupaistega, olevat talle osaks saanud ilmutuse mõjul hakanud erakuks. Hiljem sai temast Lüttichi ja Maastrichti piiskop ning "Ardenide apostel". Esialgu omistati Hubertuse reliikviatele võime marutõbe ravida, ent 15. sajandil ilmus pühaku *vita*'sse kirjeldatud legend tema pöördumisest ja teda hakati austama eelkõige jahimeeste kaitsjana. See pani

aluse ka Hubertuse kultuse laialdasemale levikule ja on tema kunstis kujutamisel lemmikmotiiv.⁴⁹

Miks valiti Pirita kloostris just sellise kompositsiooniga vormiplaat? Küsimusele on raske vastata. Püha Hubertuse kultus piirdus esialgu Lotringi ja sellega piirnevate aladega, ent levis 14. sajandil ka Reinimaale ja alles 15. sajandil kujunes rahvusvaheliseks. Eesti aladel pole Püha Hubertuse austamisest mitte mingeid andmeid. Pirita kloostri toetajate ja külastajate hulgas leidis kahtlemata mõisnikke ja jõukaid kodanlasi. Kas püüti neid priiskavast elust võõrutada ja neile pöördumiseks inspiratsiooni anda just seda stseeni silme ette manades? Ei saa välistada ka võimalust, et Püha Hubertust austati kohaliku talurahva seas marutõve eest kaitsjana. Ent need on vaid oletused. Kui Kristuse kui viinapuu motiivi on võimalik seostada birgitiinide vaimsuse ja ordureegliga, siis võiks otsida ka Hubertuse pöördumise motiivi seost Birgitta või tema lähikonnaga. Ka Birgitta oli kõrgest seisusest isik, kes loobus võimust ja varandusest, et ususõnumit levitada ja Kirikut kasvatada. Samuti leidub huvitav kokkulangevus Birgitta tütre

46 V. Raam, Kaks fragmentaarset vormiplaati..., lk. 70. Hiljem on mõlema Pirita vormiplaadi ikonograafiast ekslikult välja loetud viljakusallegooriat, seostades vormiplaatide abil valmistatud kujutisi suvise devotsiooniga ja tõlgendades kujutatut meeldetuletusena kirikukümnise õigeaegse tasumise vajalikkusest. Vt. A. Vunk, Jeesus läks maal kõndimaie, lk. 346–347.

47 J. Tamm, Eesti keskaegsed kloostrid, lk. 110.

48 Vt. Das Hubertuswunder, Mittelrhein, um 1440. Modell, Nürnberg, Germanisches Nationalmuseum, Pl.O. 339 – <http://www.bildindex.de>, Schnellsuche: Hubertuswunder, Obj. nr. 00210159.

49 H. L. Keller, Reclams Lexikon der Heiligen und biblischen Gestalten. Legende und Darstellung in der bildenden Kunst. Stuttgart: Reclam, 2001, lk. 301; L. Krüger, Sankt Hubertus, Schutzpatron der Jäger. Etikettenschwindel, Fehlinterpretation oder Vermächtnis? – http://www.int-st-hubertus-orden.de/html/sankt_hubertus_1.html.

Karini ehk Püha Katariina Vadstenast (1331–1381, mälestuspäev 24. märts) ikonograafiast: tema atribuudiks on hirv, kes legendi kohaselt jahimeeste eest põgenes tema juurest varju otsis.⁵⁰

Milleks võidi Pirita vormiplaate kasutada?

Miniatuursete keraamiliste vormide võimaliku funktsiooni üle hiliskeskajal on palju vaieldud.⁵¹ Vormiplaatide endi materjal, kuju ja motiivistik muutus sajandite vältel, samas on keskaegseid vorme kasutatud mitmel erinevatel eesmärkidel. Sakraalsed ja sekulaarsed motiivid võisid esineda ühe vormiplaadi eri pooltel, ka on sel ajaloo perioodil sakraalset ja sekulaarset kasutusviisi keerukas eristada.⁵² Niisuguste vormiplaatide kasutamine küpsetiste – meekookide ja martspanipätside – valmistamisel on üks levinumaid teooriaid nende võimaliku funktsiooni kohta, ent selle eelistamise põhjuseks näib olevat palju rohmakamate keraamiliste vormide vastav kasutamine hilisematel sajanditel. Aastal 1514 peetud paastuaja jutluses mõtestatakse kristlike motiividega meekookide valmistamist järgmiselt: Issanda ihu on kui puhas nisujahu ja mesi tema halastus; taigasõtkumisel segunevad Kristuse inimlik ja jumalik loomus. Söödavast materjalist jäljendeid valmistati, osteti ja tarbiti silmade ja suuga teatavate pühade ning eriliste pidusõmmaegade puhul.⁵³ Aastal 1510 on ühes kloostri üles tähendatud õpetus vormiplaadi abil paberimassist reljeefi valmistamiseks. Saadud kujutis koloreeriti ja seda kasutati miniatuurse harduspildina, värvi- ja kuldamisjälgedega paberimassist reljeefe on ka säilinud.⁵⁴ Samuti võidi vormiplaate kasutada vahast, kipsist ja savist jäljendite tegemiseks, hiljem ka pronksist anumate ja kirikukellade kaunistamiseks. Ükskõik millist

materjali plaatide abil vormiti, kristlike motiividega jäljendite esmane ülesanne oli pakuda kas mõtisklusainest või maagilist saamasust kujutatuga.

Piritalt leitud viinapuu motiiviga paljundusvormi põletatud savist esiküljel on tumenenud, mis viitab selle kasutamisele, ent samas puuduvad kulumisjäljed. See leiti kloostri põhjaseina taga asunud nunnade klausuuri idatiivast, kus paiknesid kloostri tähtsamad majapidamisruumid, toiduvarud ja köök.⁵⁵ Ent leidmise asjaolusid arvestades ei ole sellest võimalik kuigi kaugeleulatuvaid järeldusi teha (autori vestlus vormiplaadi leidja Rein Lauriga 7. XI 2007).

Piritalt leitud vormiplaatide puhul on seni keskendutud oletusele, et nende abil valmistati meekooke või vahareljeefe. Oletatud on isegi selleks vajamineva tooraine hankimist Padise kloostri. Pirita kohta on teada, et sinna sooritati palverännakuid, samas pole meieni jõudnud ühtegi tavapärasest metallist palverändurimärki. Kas tõesti jagati allegoorilise viinapuuga meekooke rahvale meeneks?⁵⁶ Pirital toimus ka linnaelanikele ja talurahvale suunatud teatavate kirikupühadega seotud devotsioone, millest Balthasar Russow nii kaasakiskuvalt jutustab, ent krooniku teatel olid talupoegade votiivannid vahast

⁵⁰ I. Collijn, *Iconographia Birgittina typographica*, lk. 63–64 ja tahvel XVI, lk. 75 ja tahvel XIX, lk. 81 ja ill. XX.

⁵¹ Lühike ülevaade nt. E. Ring, *Maria in hortus conclusus*, lk. 493.

⁵² M. Jones, *The Secret Middle Ages*. London: Sutton, 2002, lk. 2.

⁵³ H. Kürth, *Kunst der Model*, lk. 12–14.

⁵⁴ E. Ring, *Maria in hortus conclusus*, lk. 494.

⁵⁵ V. Raam, *Kaks fragmentaarset vormiplaati...*, lk. 65.

⁵⁶ V. Raam, *Kaks fragmentaarset vormiplaati...*, lk. 71, 75; V. Raam, J. Tamm, *Pirita klooster*, lk. 59–60; J. Tamm, *Eesti keskaegsed kloostriid*, lk. 110–111; A. Vunk, *Palverännakud 15. sajandi linlaste elus...*, lk. 198–199; A. Vunk, *Jeesus läks maal kõndimaie*, lk. 345–347.

voolitud loomakujud.⁵⁷ Lunastusallegooriaga vormiplaadi vähene kulumine ja elitaarselt müstiline teemavalik näib siiski viitavat kõrgemast seisusest sihtgrupile.

On teada, et 15. sajandi nunnakloostrites valmistati kristlike motiividega meekooke ja ka mittesöödavatest materjalidest miniatuurseid reljeefe tähtpäevakingituseks kloostri toetajatele ja kohalikele võimukandjatele. Hiliskeskaegsed nunnad vormisid paberimassist harduspilte nii müügiks kui omaks tarbeks.⁵⁸ Ka Pirita õed võisid neid valmistada isiklikuks kasutamiseks. Vadstenast on teada, et kuigi eraomand oli kloostriasukatele keelatud, tehti erand palveraamatutele ja harduspiltidele.⁵⁹ Nunnad võisid oma kongides hoida just selliseid miniatuurseid reljeefpilte, et koondada mõtteid palveks.⁶⁰

Pühale Birgittale oli vaimusilmas nähtav alati olulisem kui materiaalne kujutis. Kiri- kus kasutatavate piltide puhul pidi neil kujutatu olema funktsionaalne, väljendades evangeeliumi ja pühakute elu tuuma, vabana dekoratiivsetest lisandustest. Birgitiinide kloostrites kasutatud ja valmistatud kunstiteostel (eriti liturgilistel tekstiilidel) eelistati aga teemasid, mis olid rõhutatud ka Birgitta ilmutustes.⁶¹ Juhul kui Piritalt leitud vormiplaate kloostris kasutati, pidid neil kujutatud motiivid sobima birgitiinide viljeldava vaimusuga. Lähedalt ja kaugelt saabunud palveränduritele jagamise korral pidi kujutatud motiiv sobima korraldatava devotsiooniga. Vae- vama jääb küsimus, kas ei oleks Pirita kloost- ris võinud ja koguni pidanud leiduma Püha Birgitta enda kujutisega vormiplaati? Näiteid sellistest vormidest on mujal säilinud.⁶² Kas Piritalt võis olla veel keraamilisi vorme, mis ei ole meieni jõudnud?⁶³

Kokkuvõte

Pirita kloostrist leitud kaks 15. sajandi vormiplaati on oma liigilt, tehniliselt teostuselt ja ikonograafialt Eesti kunstipärandis ainulaadsed. Kuigi kujutatud motiivistik on kristlikus kunstipärandis levinud, võimaldab nende vaatlemine birgitiinide vaimuse kontekstis oletada põhjusi, miks valiti Pirita kloost- risse just neid stseene kandvad matriitsid. Ühel plaatidest kujutatud allegooria Kristu- sest kui tõelisest viinapuust haakub Pühale Birgittale ilmutatud kloostrireegliga ja pakub külluslikult ainek- tust vaimulikeks mõtisklus- teks. Teisel, katkena säilinud plaadil on tõe- näoliselt kujutatud Püha Hubertuse pöördu- mist. Seda motiivi on raskem kloostri- ga seos- tada, ent kuna tegemist on esimese viitega selle pühaku tuntusele Eesti aladel, ärgitab

57 B. Russow, Liivimaa kroonika. Tallinn: Hotger, 1993, lk. 87.

58 I. Holl, Gotische Tonmodel in Ungarn. – Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 43, 1991. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991, lk. 317–318 ja märkus 8; H. Kürth, Kunst der Model, lk. 12–13; E. Ring, Maria in hortus conclusus, lk. 494.

59 M. Lindgren, Birgitta och bilderna. – Heliga Birgitta – budskapet och förebilden: föredrag vid jubileumssymposiet i Vadstena 3–7 oktober 1991, lk. 247.

60 Simon Beningi miniatuur 16. sajandi algusest kujutab Püha Gertrudit, kes palvetab oma kambris voodi juurde paigutatud medaljoni ees.

61 M. Lindgren, Birgitta och bilderna, lk. 247–249.

62 Vormiplaat Trieris ja paberimassist jäljendid Kölnis ja Viinis. Vt. W. v. Bode, W. F. Volbach, Mittelrheini- sche Ton- und Steinmodel..., lk. 131, kat. nr. 49.

63 On oletatud ka, et Pirita vormiplaate võidi kasu- tada oblaatide valmistamiseks. Ent hiliskeskajal tar- vitati sel otstarbel metallist pikavarrelisi kokkusuru- tavaid vorme, "hostiarauda" (*Hostienseisen*), vt. Kirchengerate, Kreuze und Reliquiare der Christ- lichen Kirchen. Glossarium artis. Bd. 2. Hrsg. R. Huber, R. Rieth. München: Saur, 1992, lk. 54. Kesk-Reini aladel 15. sajandil valmistatud keraamiliste vormide grupi puhul, millesse kuuluvad ka Pirita vormiplaa- did, pole seda kasutusvõimalust mulle kättesaadavas kirjanduses mainitud.

see mõtlema senitundmata aspektidele siinses harduselus. Keraamiliste matriitside täpset kasutust kloostris pole praeguse uurimiseisu juures võimalik tuvastada. Kasutati neid siis rituaalsete küpsetiste, palverännusuveniiride või hardusesemete valmistamiseks, tänapäeval on meil võimalik nende abil taastada kujutised, mida hiliskeskaegsed tallinlased oma silme ees hoidsid ja millest nad oma vaimule ja hingele toitu leidsid.